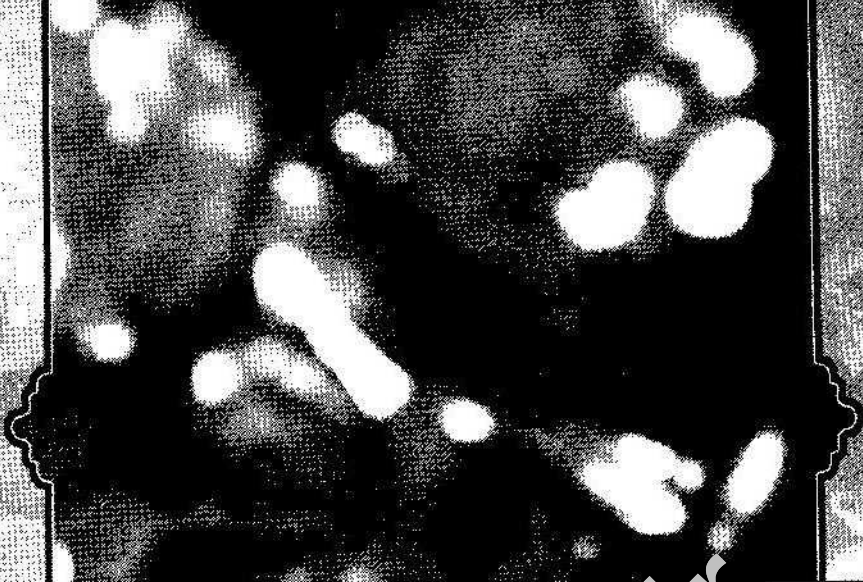

قرآن مجید شہادت

علیرضا عظیمی فر

سرشده اسه: عظیمی فر، علیرضا، ۱۴۴۲-
عنوان: قرآن و مهدی اهل بیت (ع) / علیرضا عظیمی فر
موضوعات نشر: قم: انتشارات دانشکده اصول دین، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۳۶۰ ص.

شابک: ۶-۱۱-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فهرستی مختصر

یادداشت: فهرست نویسی: کتابخانه: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۰۳۸

قرآن و محبت اهل بیت (ع)

رسم: علیرضا عظیمی فر

صفحه آرای: مهدی نحوی (۰۹۱۲۳۵۳۰۸۶۷)

ویراستار: حسین ثنائی

طرح جلد: محمد اذ زهادت

شابک: ۶-۱۱-۶۰۰-۹۷۸

صفحه و قطع: ۳۶۰، وزیری

شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

چاپخانه: نینوا

مرکز پخش: قم، بلوار ۱۵ خرداد،

دانشکده اصول دین

تلفن: ۷۷۷۳۵۳۵-۰۲۵۳ داخلی ۱۵۲

فهرست مطالب

پیش درآمد ۱۳

گفتار اول

مباحث / مفاهیم و تعاریف / ۲۵

- معنایابی واژگان ۲۷
- الف) «مودّت» و «محبت» ۲۸
- برآمد سخن ۳۱
- ب) تولی و تبری ۳۲
- ۱. تولی از دیدگاه لغت‌دانان و در بیان قرآن ۳۲
- ۲. تبری از نظرگاه زبان‌شناسان و در آیات قرآن ۳۶
- ج) ذوالقربی ۳۹
- ۱. ذوالقربی از دیدگاه لغت‌دانان ۳۹
- ۲. مفهوم‌شناسی واژه «قربی» ۴۳
- ۳. تفسیر «ذوالقربی» از آیات قرآن و برداشت اندیشمندان ۴۴
- ۴. فقیهان و مفسران امامیه و تفسیر معنای «ذی القربی» و تعیین مصداقی آن ۴۶
- ۵. مفسران امامیه و تفسیر و تحدید معنای «ذی القربی» ۵۱
- ۶. برداشت فقیهان و مفسران اهل سنت از واژه «ذی القربی» ۵۵
- د. عترت ۶۱
- هـ) ذریه ۶۷
- و) آل / اهل بیت / آل محمد (علیهم‌السلام) ۷۱
- ز) حق و حکم ۷۳

۷۴	۱. حق از نظرگاه لغت دانان
۷۷	۲. لغت دانان و معنای «حکم»
۷۸	۳. مفهوم «حکم» در ساحت نقل
۷۹	۴. معناشناسی «حق» در ساحت نقل
۸۳	۵. حق امتیازی از سوی خدای سبحان
۸۳	(ح) شیعه
۸۳	۱. دیدگاه لغت دانان و معانی قرآنی
۸۵	۲. نظریه متکلمان و فرقه شناسان
۸۶	ط) ۱. سنت و تاریخ کاربرد آن
۸۹	۲. ساینه و وهابیت در گذر زمان
۹۳	● جمع بندی و نتیجه گیری

گفتار دوم

منزلت نبی اکرم ﷺ در بینش و نگرش اسلامی / ۹۵

۹۷	پیش درآمد: جایگاه پیامبران در آیه شریفه
۹۷	الف) نبی و نبوت
۹۸	ب) رسول و رسالت
۹۹	تفاوت معنایی «نبی» و «رسول» از زبان روایات
۱۰۰	پیامبران؛ اوصاف، امتیازات و اهداف
۱۰۲	● منزلت رسول اکرم ﷺ در سایه سار آیات و روایات
۱۰۳	جایگاه حقوقی رسول خدا ﷺ و مبانی نقلی و عقلی برتری آن جناب
۱۰۵	شیخ صدوق و ملاک های برتری رسول خدا ﷺ بر دیگر پیامبران
۱۰۶	شیخ مفید و جایگاه برتر رسول گرامی اسلام ﷺ بر انبیاء
۱۰۶	شیخ طوسی و برتری رسول خدا ﷺ بر پیامبران
۱۰۷	علامه حلی و مبانی نظری برتری رسول اکرم ﷺ بر پیامبران
۱۰۹	● قرآن و حدیث بیانگر جایگاه برتر رسول خدا ﷺ
۱۱۱	بشارت عیسوی به ظهور نور رسالت محمدی
۱۱۴	رسول اکرم ﷺ آخرین فرستاده الهی
۱۱۸	آخرین پیام آور وحی با رسالت جهانی و آموزه های جاودانی
۱۲۰	رحمت و رأفت امتیاز ویژه رسول اکرم ﷺ
۱۲۳	پیامبر اکرم ﷺ و کمال دین

پیامبر اکرم ﷺ و پیمان نامه پیامبران	۱۳۰
هم‌ردیفی اطاعت از خدای سبحان و رسول گرامی اسلام ﷺ	۱۳۵
رسول اکرم ﷺ و عروج آسمانی و سیر ملکوتی	۱۳۹
رسول اکرم ﷺ و صلوات خدای رحمان، فرشتگان و مؤمنان	۱۴۲
چند نکته کوتاه در شرح و تفسیر آیه کریمه	۱۴۳
نکته اول) معنایابی واژه «صلوات» و «سلام» و تفسیر مفسران از آن:	۱۴۴
نکته دوم) صلوات و سلام بر رسول خدا ﷺ از نظرگاه فقیهان	۱۴۶
روایت اول) تفسیر امام صادق (ع) از «صلوات و سلام» بر رسول خدا ﷺ	۱۴۷
روایت دوم) فضیلت ذکر صلوات از زبان و بیان نورانی حضرات معصومین (ع)	۱۴۸
نکته سوم) کیفیت ذکر صلوات	۱۵۰
یکم) روایت کعب بن عجره در بیان کیفیت ذکر صلوات	۱۵۲
دوم) روایت ابن حجر طبرستان در ذکر صلوات بر پیامبر و اهل بیت (ع)	۱۵۳
سوم) روایت ابن ابی شیبہ از امام محمد	۱۵۳
چهارم) روایت ابی حمید سعدی	۱۵۳
پنجم) روایت واثله بن اسقع	۱۵۴
ششم) روایت ابن حوشب از امام سلمه	۱۵۵
نکته چهارم) ذکر «صلوات» نشانه منزلت والای رسول خدا ﷺ	۱۵۵
● جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۵۹

گفتار سوم

بزرگ‌داشت و پاسداشت رسول اکرم ﷺ و ۶۱۷

الف) محبت و گرایش درونی آدمی به آن	۱۶۳
ب) حکمت محبت رسول خدا ﷺ و اهل بیت (ع)	۱۶۸
یکم. تفسیر اجر رسالت پیامبران	۱۶۸
دوم. اجر رسالت محمدی ﷺ و بازگشت آن به امت اسلامی	۱۷۱
سوم. اجلال و اکرام رسول خدا ﷺ با عنایت به متون دینی	۱۷۲
دسته اول) آیات بیان کننده مقام اجلال و اکرام به دلالت مطابقه‌ای	۱۷۲
دسته دوم) آیات بیانگر مقام اجلال و اکرام به دلالت التزامی	۱۷۵
یک. آیات بیانگر ستایش و اعطای نعمت‌های اختصاصی به رسول خدا ﷺ	۱۷۶
دو. جلب محبت و مغفرت الهی با پیروی از رسول گرامی اسلام ﷺ	۱۷۹
سه. آیات بیانگر نهی از آزار و اذیت نمودن رسول خدا ﷺ و عذاب آزار دهندگان	۱۸۲

۱۸۶	محبت اهل بیت علیهم السلام در آراء مفسران
۱۸۶	الف) تصویر و نمایی از آیه مودت
۱۸۷	ب) مودت اهل بیت علیهم السلام از دیدگاه عالمان مذاهب اسلامی
۱۹۴	ج) معنایابی واژگان آیه مودت
۱۹۵	یک. بررسی معنایی «سؤال» از نظرگاه لغت‌شناسان
۱۹۷	دو. معناشناسی واژه «اجر»
۱۹۷	سه. نقش معنایی و ادبی «الّا» در عبارت «الّا المودة فی القربی»
۲۰۲	د) نقش سبب نزول در تبیین و تعیین معنا و مصداق واژگان آیات
۲۰۴	هـ) سبب نزول آیه مودت و تفسیر معنای مصداقی «القربی» / «ذوالقربی» از زبان روایات
۲۰۵	۱. گزارش «سعید بن جبیر» از «ابن عباس»
۲۰۵	۲. بیان امام صادق علیه السلام از پدران بزرگوارش علیهم السلام
۲۰۶	۳. بیان امام سجاد علیه السلام با مرد شامی
۲۰۶	۴. روایت «ابن عباس» با «عباس بن عبدالمطلب» در بیان سبب نزول آیه مودت
۲۰۷	۵. حکایت «طاهر بن کزبان» از گفت و گوی «سعید بن جبیر» و «ابن عباس»
۲۰۸	۶. گزارش خطبه امام حسن مجتبی علیه السلام در تفسیر معنای مصداقی «ذی القربی»
۲۱۰	۷. خطبه امام حسن علیه السلام با «روان» دیلمی
۲۱۱	۸. قصه امام سجاد علیه السلام با برخی اعراب
۲۱۲	۹. گزارش ابوامامه باهلی در تفسیر معنای مصداقی «ذوالقربی» از رسول خدا صلی الله علیه و آله
۲۱۲	۱۰. بیان نورانی امام حسین علیه السلام از معنا و مصداق «ذوالقربی»
۲۱۳	۱۱. روایت «زاذان» از امام امیر مؤمنان علی علیه السلام
۲۱۳	۱۲. تفسیر معنای مصداقی «ذوالقربی» از بیان حضرت ائمه علیهم السلام
۲۱۴	۱۳. روایت دیگر از حضرت صادق علیه السلام در بیان نزول آیه مودت و...
۲۱۵	۱۴. ماجرای سبب نزول آیه مودت به روایت دیگری از «ابن عباس»
۲۱۶	۱۵. قصه مرد اعرابی با رسول خدا صلی الله علیه و آله به حکایت «ابن مسعود»
۲۱۷	۱۶. تفسیر واژه «حسته» در آیه مودت به «اهل بیت» و «آل محمد صلی الله علیه و آله »
۲۱۸	۱۷. داستان مناظره و گفت و گوی حضرت رضا علیه السلام با عالمان عصر خویش
۲۲۰	۱۸. روایت امام باقر علیه السلام در تفسیر معنای مصداقی «القربی» / «ذوالقربی»
۲۲۰	۱۹. سبب نزول آیه مودت به روایت دیگر از امام صادق علیه السلام
۲۲۱	و) بررسی روایات سبب نزول در تفسیر و تحدید معنای مصداقی واژه «القربی» / «ذوالقربی»
۲۲۳	ز) تبیین و تحلیل دلالت اخبار سبب نزول و تفسیرگر آیه شریفه مودت
۲۲۳	محور اول) تعیین و تحدید اسامی مبارک حضرات معصومین علیهم السلام

۲۲۳.....	محور دوم) بیان حکم وجوب مودت «قربی» / «ذوالقربی»
۲۲۳.....	محور سوم) تفسیر «قربی» به «اهل بیت» و «آل محمد» و «ائمه معصومین علیهم السلام »
۲۲۴.....	محور چهارم) تعریف «قربی» به نزدیکان رسول خدا صلی الله علیه و آله از قریش
۲۲۵.....	راوی اول) شعبه بن حجاج
۲۲۶.....	راوی دوم) یحیی بن عباد ضبعی
۲۲۷.....	راوی سوم) محمد بن جعفر هذلی
۲۲۷.....	راوی چهارم) محمد بن بشار با شهرت «بندار»
۲۲۸.....	نتیجه بررسی سند روایت بیانگر تعریف «قربی» به قریش
۲۲۳.....	● آیه مودت در آرای علمان و مفسران امامیه
۲۳۴.....	علی بن ابراهیم قمی، گزارش اخبار تفسیرگر آیه مودت
۲۳۷.....	تبیین و تحلیل روایت عام باقر علیه السلام ؛ تفسیر «قمی»
۲۳۷.....	الف) بررسی اعتبار و ارزش علمی روایت
۲۴۰.....	۱ و ۲. علی بن ابراهیم قمی و ۲. ابراهیم بن هاشم قمی
۲۴۰.....	۳. ابن ابی نجران
۲۴۰.....	۴. عاصم بن حمید
۲۴۰.....	۵. محمد بن مسلم
۲۴۱.....	ب) ارزیابی اعتبار و ارزش علمی مفاد و محتوای روایت
۲۴۲.....	محمد بن حسن طوسی و معناشناسی واژگان آیه مودت
۲۴۴.....	تبیین و تحلیل نظریه تفسیری نویسنده التبیان
۲۴۵.....	فضل بن حسن طبرسی و گزارش دیدگاه مفسران در تفسیر آیه مودت
۲۴۸.....	دیدگاه ابو الحسن بصری و همراهان وی
۲۴۹.....	نظام نیشابوری و برداشت معنای مصداقی «قربی» از روایات
۲۵۱.....	بازکاوی نظریه «نظام نیشابوری» در تفسیر آیه مودت
۲۵۲.....	ابن بطریق و تحلیل نو از روایات تفسیرگر آیه مودت
۲۵۵.....	علامه طباطبایی و بازپردازی تفسیر و تحلیل آیه مودت
۲۵۷.....	تفسیر اول) قریش، مخاطبان درخواست رسول خدا صلی الله علیه و آله
۲۵۷.....	تفسیر دوم) انصار، مخاطبان رسول خدا صلی الله علیه و آله
۲۵۸.....	تفسیر سوم) قریش، مخاطبان رسول خدا صلی الله علیه و آله در یک برداشت دیگر
۲۵۸.....	تفسیر چهارم) مودت عموم خویشاوندان خواسته رسول خدا صلی الله علیه و آله
۲۵۸.....	تفسیر پنجم) تقرب الهی خواسته رسول خدا صلی الله علیه و آله
۲۵۹.....	تفسیر ششم) محبت خویشاوندان نزدیک برگزیده و شایسته رسول خدا صلی الله علیه و آله

- مودت اهل بیت علیهم السلام و لوازم کلامی و فقهی - حقوقی آن ۲۶۱
- محور اول) لوازم کلامی مودت اهل بیت علیهم السلام ۲۶۳
- مسئله ۱) مودت اهل بیت علیهم السلام و شایستگی آنان در تصرف مقام امامت ۲۶۴
- مسئله ۲) محبت اهل بیت علیهم السلام و لزوم معرفت و اعتقاد به امامت ۲۶۶
- مسئله ۳) محبت اهل بیت علیهم السلام و شفاعت معتقدان و دوستداران آنان علیهم السلام ۲۷۱
- مسئله ۴) محبت اهل بیت علیهم السلام و حرمت عداوت و نفرت آنان علیهم السلام ۲۷۴
- مسئله ۵) محبت اهل بیت علیهم السلام و نفرت و برائت از دشمنان آنان علیهم السلام ۲۷۶
- مسئله ۶) محبت اهل بیت علیهم السلام میزان شناخت درجه اعتقاد و ایمان موحدان و ۲۸۲
- مسئله ۷) محبت اهل بیت علیهم السلام و نقش آن در آثار دنیوی و اخروی ۲۸۳
- مورد دوم) لوازم فقهی مودت اهل بیت علیهم السلام ۲۸۵
- مودت اهل بیت علیهم السلام کارکرد آن در عمل و فعل مکلفان ۲۸۵
- الف) مودت اهل بیت علیهم السلام و صحت و قبولی افعال عبادی مکلفان ۲۸۸
- حدیث اول) گزارش ابن حزم ثمالی از خطبه امیرمؤمنان علیه السلام ۲۹۰
- حدیث دوم) خبر «سبید بن شبر» از امام باقر علیه السلام ۲۹۱
- حدیث سوم) حکایت «ابن فرقد همدانی» از حضرت صادق علیه السلام ۲۹۱
- حدیث چهارم) بیان حضرات معصومین علیهم السلام از فرمایش رسول خدا صلی الله علیه و آله ۲۹۱
- حدیث پنجم) سخن گهربار امام باقر علیه السلام ۲۹۲
- حدیث ششم) حکایت «ابی سعید همدانی» از حضرت اقرار علیه السلام ۲۹۲
- نتیجه سخن ۲۹۳
- ب) مودت اهل بیت علیهم السلام و نقش استحقاق زکات و خمس به غیر مومنان و محبان آنان ۲۹۳
- آیه مودت و نظریه مفسران اهل سنت ۲۹۶
- نظریه اول) خواسته رسول خدا صلی الله علیه و آله از قریش در محبت و مودت با ایشان ۲۹۶
- آیه مودت در تفسیر جامع البیان محمد بن جریر طبری ۲۹۷
- آیه مودت در تفسیر البحر المحیط ابو حیان اندلسی ۲۹۸
- الوسی بغدادی و برداشت از آیه مودت ۲۹۹
- اشکال یکم) نفی اعتبار و ارزش علمی روایات مورد ادعای اهل سنت با ۳۰۱
- اشکال دوم) تعارض دلالتی احادیث مورد استناد اهل سنت با دیگر روایات ۳۰۲
- اشکال سوم) تعارض دلالتی اخبار ادعایی با ظهور معنا و مفاد آیه شریفه ۳۰۳
- اشکال چهارم) معنای «فی» در عبارت (إِلَّا الْمَوَدَّةُ فِي الْقُرْبَى) ظرفیت یا سببیت ۳۰۳
- اشکال پنجم) ناسازگاری با جایگاه عزت مند رسول اکرم صلی الله علیه و آله ۳۰۵

۳۰۶	نظریه دوم) ترابط میان مودت و تقرب الهی با عمل صالح
۳۰۷	یک. رأی منفی عموم اندیشمندان جهان اسلام
۳۰۸	دو. خلاف ظاهر بودن معنای «قربی» به قربت در طاعت و عبادت
۳۰۸	سه. نفی کاربرد واژه مودت در اظهار دوستی مردم به خدای متعال
۳۰۹	چهار. ابهام در تفسیر معنای «مودت» و تعارض آن با سیره عقلایی
۳۱۰	نظریه سوم) جلب مودت انصار به رسول خدا ﷺ
۳۱۰	نقد (۱) نفی اعتبار و ارزش سند و متن روایت از سوی دانشمندان اسلامی
۳۱۱	نقد (۲) روشن نبودن فلسفه جلب انصار به مودت رسول گرامی اسلام
۳۱۱	نقد (۳) مدنی بودن آیه مودت و تعارض روایی و نظری
۳۱۲	نظریه چهارم) وودت رسول خدا ﷺ به قریش
۳۱۲	الف) برخورد از نبودن از مستند علمی و معتقد نظری
۳۱۳	ب) هدایت عمومی رسالت میر گرامی
۳۱۳	نظریه پنجم) خواسته رسول خدا ﷺ وودت میان ارحام و عموم خویشاوندان
۳۱۴	۱. بی ارتباطی و ناسازگاری میان درخواست اجر رسالت و مودت عموم خویشاوندان
۳۱۵	۲. جداسازی معنا و تفسیر «احسان به خویشان» و «مودت» آنان
۳۱۷	● جامعه اهل سنت؛ منتقدان یا معتقدان تفسیر «قرب» به اهل بیت برگزیده رسول خدا ﷺ
۳۱۸	نگاه نخست) نگرش انتقادی
۳۱۹	نگاه دوم) اثباتی و اعتقادی
۳۲۰	فخر رازی و تفسیر واژه «قربی» و وجوب محبت اهل بیت برگزیده رسول خدا ﷺ
۳۲۲	شهاب الدین آلوسی و تفسیر معنایی و مصداقی «قربی» به اهل بیت عصمت و طهارت ﷺ
۳۲۴	ابن عربی و تفسیر معنادار از مودت اهل بیت ﷺ
۳۲۷	● نقد شبهات اهل سنت در نفی نزول و دلالت آیه مودت بر...
۳۲۷	شبهه اول) نفی روایت سبب نزول آیه مودت در رابطه با برگزیدگان از خاندان رسالت ﷺ
۳۳۰	شبهه دوم) مکی بودن سوره شوری و نفی نزول آیه مودت درباره اهل بیت خاص پیامبر ﷺ
۳۳۳	شبهه سوم) نقد قیاس منطقی علامه حلی - ﷺ - مبنی بر...
۳۳۹	شبهه چهارم) معرفه بودن واژه «القربی» و تنافی با تبیین معنای مصداقی آن به...
۳۴۱	● جمع بندی و نتیجه گیری نهایی
۳۴۵	کتابنامه

پیش درآمد

جست وجو و گفت وگو در آثار و آرای اندیشمندان علوم اسلامی با موضوع «اهل بیت» برگزیده و شایسته از نسل آخرین و برترین پیام آور وحی و فرستاده الهی حضرت محمد مصطفی (ﷺ) پیشینه‌ای دراز مدّت و فراخ دامن دارد. از این رو، بخش گسترده‌ای از تاریخ اسلام در عرصه‌های گوناگون - فکری، علمی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی - از گذشته تا کنون و امدار نقش ارزنده و برجسته اهل بیت پاک از خاندان رسالت (ﷺ) بوده است. پژوهشگران مسلمان بر پایه نقش تاریخی اهل بیت پیامبر بلندمرتبه اسدّم (ﷺ) کشیده‌اند تا از زوایای مختلف جایگاه والای آن بزرگواران (ﷺ) را در نظام جامعه اسلامی واکاوی کرده، مورد ارزیابی و ارزشیابی قرار دهند. بدینسان آثار فراوان و در پی آن دیدگاه اندیشمندان در توصیف، تبیین و تحلیل مراتب و فضایل حضرات ائمه معصومین (ﷺ) با آن قدمت تاریخی و کثرت گفته‌ها و نوشته‌ها، همگی حکایت و دلالت از پیایی بایگاه والای خاندان رسالت (ﷺ) دارد و اهمیت موضوع بحث و گفت وگو از آن در عصری از تاریخ اندیشه اسلامی دوچندان نشان می‌دهد. پس بجا و رواست تا با تناسب در هر برهه از زمان، بخش یا بخش‌هایی از زوایای مختلف مقام اهل بیت (ﷺ) به تصویر و ترسیم درآید و به عموم طبقات جامعه اسلامی، به ویژه نسل خواهان شناخت آموزه‌های دینی و مشتاقان معرفت خاندان علوی (ﷺ) شناسانده گردد.

راقم این سطور و خطوط، پیش‌تر در دو نوشته دیگر به نام «قرآن و امامت اهل بیت (ﷺ)» و «قرآن و عصمت اهل بیت (ﷺ)» تلاش کرده و در صدد برآمده است تا شاید بتواند بخشی از مرتبه و درجه خاندان برگزیده نبوت (ﷺ) را به رسم درآورد؛ ناگفته برآشنایان، آگاهان و پژوهشگران ارجمند هویدا است که دریافت و

برداشت از زندگی پربار اهل بیت علیهم السلام می‌تواند بر بنیان و بنیاد علوم مختلف اسلامی - چون کلام، تاریخ، حدیث، تفسیر، فقه و شاید علوم جدید و نوپایی مانند اندیشه سیاسی و جامعه‌شناسی - قرار گیرد؛ لیکن نگارنده همواره آنچه در نوشته‌هایش دنبال کرده است، بررسی جایگاه اهل بیت علیهم السلام بر پایه دفترنامه الهی / قرآن کریم و روایات تفسیرگران و دریافت و برداشت مفسران - شیعه و اهل سنت - بوده است. پنهان نماند از این زاویه نگریستن و در صدد شناختن و شناساندن مقام اهل بیت علیهم السلام بر آمدن دارای ره‌آوردهای گوناگونی است؛ زیرا با جست‌وجو در آیات قرآن می‌توان تصور کرد که چند سرفصل و محور کلان و عمده درباره اهل بیت برگزیده شایسته نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم قابل دقت، توجه و نیازمند ژرف‌بینی بهتر و بیشتر است. شناخت این محورها با برخی از زیرشاخه‌های آن در حوزه آموزش و پژوهش می‌تواند به جهت‌گیری ذیل باشد: الف) روش مطالعاتی و تحقیقاتی مبتنی بر برداشت داده‌های یافته‌هایی از آیات و روایات ب) تبیین، تجزیه و تحلیل نظریه مفسران و در پی آن، متکلمان و مورخان بدین سان این‌گونه روش مطالعاتی و پژوهش شاید بتواند، روش تازه و جدیدی پیش‌روی پژوهشگران و قرآن‌پژوهان و به ویژه دانشوران در حوزه امامت پژوهی قرار دهد. نویسنده با این تصویر و تصور، عمده‌ترین و مهم‌ترین محورها و سرفصل‌ها درباره موضوع «اهل بیت علیهم السلام» را در قرآن کریم فهرست‌وار عبارت از موارد ذیل می‌داند:

۱. قرآن و امامت و ولایت اهل بیت علیهم السلام

بر بنیان و بنیاد اندیشه عموم عالمان شیعه / امامیه، امامت اهل بیت ادامه و استمرار خط نبوت و رسالت محمدی صلی الله علیه و آله و سلم است، پس نقش و جایگاه امام در میان امت مانند جایگاه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است و رسالت و امامت در یک ردیف و دارای شرایط، وظایف، مسئولیت‌ها و مأموریت‌های برابر و هم‌ترازند، در نتیجه به طور عمده و کلان، وقتی امام برگزیده از سوی خدای متعال به مرتبه امامت امت می‌رسد همانند رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وظیفه دارد تا:

الف) «ارائه طریق» کند؛ بدین معنا که با تعلیم کتاب و حکمت، راه خداشناسی، یکتاپرستی، فرمان برداری از دستورات الهی، آخرت اندیشی و... را به مردم نشان دهد و بیاموزد.

ب) سپس «ایصال الی المطلوب» نماید؛ بدین بیان که جان ها و روان های آماده برای رسیدن به قرب الهی را با تربیت و تزکیه پالایش دهد و به مقصد و مقصود از آفرینش انسان و جهان برساند. اکنون بر پایه این نگرش و بینش به مقام امام و امامت، ضرورت دارد تا امام و پیشوای مردم از امتیازات و خصوصیات بی مانندی برخوردار باشد و ارا بردن امام از آن امتیازات انحصاری و اختصاصی، نشان از برتری و والایی نقی امامت در همسویی و هم ردیفی با مقام نبوت و رسالت دارد و مهم ترین و عمده ترین خصوصیات ویژه اهل بیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله عبارت است از: یک دارا بودن عصمت از هر گنا و مصونیت از هر خطا و اشتباه در طول دوران حیات؛

دو) برخوردار از علم و دانش بگرفته ز آموزه های الهی رسول خدا صلی الله علیه و آله؛ بدین لحاظ اهل بیت پاک پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله نه تنها به علم الهی اند و با این امتیاز، «دانترین» و «آگاه ترین» مردم به فهم از کتاب وحی و تفسیر آن و دریافت جزئیات احکام شریعت از آنند و از این رو اهل بیت علیهم السلام مرجعیت علمی و دینی مردم را در حوزه معرفت دین و شریعت بر عهده دارند و وظیفه داوران در حل اختلافات و منازعات حقوقی جامعه بر دوش آن بزرگواران نهاده شده است.

سه) ویژگی های ذاتی و سجایای بی مانند سرشتین چون: «دلاری»، «فداکاری»، «بخشندگی»، «بردباری»، «رویگردانی از وابستگی های دنیوی»، «فصاحت و بلاغت در سخنوری»، «بندگی و پارسایی» و... در بالاترین درجه و رتبه در اهل بیت خاندان نبوت صلی الله علیه و آله به صورت فطری و ذاتی نهادینه شده است و بدینسان آن بزرگواران در دوران حیاتشان «شجاع ترین»، «فداکارترین»، «پارسا ترین»، «عابدترین»، «زاهدترین»، «بردبارترین»، «فصیح و بلیغ ترین» مردم بوده و یاد شده اند و همین اوصاف، آنان را از دیگر طبقات و جمعیت های جامعه

ممتاز کرده است.

اینک با عطف توجه به آنچه گذشت می‌توان گفت: در زیر مجموعه بحث و گفت‌وگو از محور و سرفصل اول موضوع «امامت و ولایت اهل بیت (علیهم‌السلام)» سه عنوان قابل واریسی و بررسی از آیات قرآن کریم و متون روایی تفسیرگران است. این سه عنوان عبارت است از: «قرآن و عصمت اهل بیت (علیهم‌السلام)» و «قرآن و علم / علوم اهل بیت (علیهم‌السلام)»، «قرآن و امتیازات ویژه اهل بیت (علیهم‌السلام)».

۲. قرآن و حقوق اهل بیت (علیهم‌السلام)

حضرات ائمه معصومین (علیهم‌السلام) برگزیدگان خدای متعال از میان خاندان رسالت‌اند. آنان معلمان مسلمان، رهبران و هادیان الهی در آموزگاری، پیشوایی و رهنمایی مردم یاد و نامبرده شده‌اند، بدین لحاظ اهل بیت پیامبر گرامی اسلام دارای شخصیت حقوقی‌اند، در نتیجه از یک دسته حقوق مادی و معنوی برخوردارند و خدای دانا و آگاه. این حقوق را در آیات شریفه و اخبار موجود و مکتوب در آثار روایی بیان فرموده، رعایت آن را بر مسلمانان لازم و واجب دانسته است. جست‌وجو در آیات کریمه و روایات متون اسلامی، حکایت و دلالت از آن می‌کند که حقوق اهل بیت (علیهم‌السلام) جهت‌گیری «مادی» و «معنوی» دارد و هر دو دسته حقوق در مسیر جایگاه حقوقی الهی حضرات ائمه معصومین (علیهم‌السلام) یعنی منصب امامت قرار گرفته است. به اختصار و فهرستوار از حقوق مادی اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌توان به موضوع «خمس»، «انفال» و «فیء» اشاره کرد و از حقوق معنوی آن‌ها می‌توان به موضوعاتی مانند: «اطاعت و فرمان‌برداری»، «پاسداشت و بزرگداشت شخصیت و مقام» «پذیرش ولایت و امامت»، «صلوات و سلام فرستادن»، «محبت و مودت» اهل بیت (علیهم‌السلام) ... اشاره داشت. هریک از موارد یاد شده نمونه‌هایی از حقوقی به شمار می‌آیند که خداوند متعال درباره جایگاه حقوقی اهل بیت (علیهم‌السلام) برشمرده است.

۳. قرآن و فضایل و مناقب اهل بیت (علیهم‌السلام)

بی‌گمان حضرات ائمه معصومین (علیهم‌السلام) دارای فضایل، درجات و مراتب اخلاقی

و ارزشی بس والایی هستند که عموم مردم از خواص و عوام در برابر آن بزرگواران از درجات ارزشمند کم‌تر برخوردارند. به عبارت دیگر: اهل بیت برگزیده الهی از نسل نبوی ﷺ در اوج قلّه کمال و شرافت مقام انسانی قرار دارند و آنان به «انسان کامل» نام بردارند. بر این بنیان بخش‌هایی از آیات کتاب تکوین و تشریع (قرآن کریم) و متون روایی و تاریخی به بازگویی درجات و مراتب بافضیلت خاندان برگزیده و شایسته رسالت ﷺ پرداخته است. آیتی که به بازگویی بالاترین درجه ارزشمندی صفات برجسته و انسانی امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) و فرزندان پاک برگزیده و پاکش ﷺ اشاره نموده، فراوان است.^۱

این گروه آیات قرآن کریم و روایات بیانگر آنها و بیان دیدگاه مفسران - شیعه و اهل سنت - در تبیین آن به روشنی بر والایی درجه و رتبه خاندان نبوت ﷺ دلالت می‌کند؛ اما از دیگر سبب‌های بازگویی نام پربرکت اهل بیت ﷺ سرشار و پر بار از فضیلت‌ها و ارزش‌های گران و کمایی است که بیان یکایک آنها دفتری جداگانه می‌خواهد. با این وصف، «ساده زیستی»، «هم‌نشینی با تهیدستان»، «دل‌جویی از نیازمندان»، «مبارزه با ستم و ستمگران»، «پایبندی امر به معروف و نهی از منکر»، «کوشش در اجرای حدود الهی» و ده‌ها صفت می‌ماند ارزشمند دیگر انسانی، گوشه‌هایی از حقیقت و واقعیت زندگی نامه اهل بیت ﷺ را در متن تاریک تاریخ اسلام از آن خاندان بزرگوار و پاک ﷺ نشان می‌دهد. پس تألیف و بایسته است تا حقایق و وقایع زندگی حضرات ائمه معصومین ﷺ با درجات، مراتب، فضایل و مناقب ارزشی - اخلاقی آنان از درون دفترنامه الهی / قرآن کریم و تاریخ اسلام آشکار شود و جامعه بزرگ مسلمانان و بلکه همه انسان‌های حقیقت‌جو، به این نکته رهنمون شوند که آفریدگار - دانا و آگاه - از میان بندگان چه کسانی را شایسته رسیدن به مقام امامت دانسته و به امت مسلمان و جامعه بشری شناسانده است. از این رو نگارنده بر این باور است که واری و بررسی ژرف‌ناک در کلام وحی

۱. بخشی از این دسته آیات عبارت است از: بقره / آیات ۲۰۷، ۲۷۴، آل عمران / ۶۱، الرعد / آیات ۷ و ۴۳، صافات / ۲۴، واقعه / ۱۰، توبه / ۱۹، الرحمان / ۱۹، فرقان / ۵۴، اعراف / ۱۷۲، تحریم / ۴، توبه / ۲، فتح / ۲۹، نحل / ۴۳، انسان / ۹۷.

و آثار روایی و تاریخی می‌تواند راه‌گشای دریافت و برداشت بیشتر و بهتر از صفات و امتیازات والای اهل بیت علیهم‌السلام باشد، هر چند از گذشته دور تا به امروز آثار بسیاری در رابطه با فضایل اهل بیت علیهم‌السلام و به ویژه امام علی بن ابی طالب علیه‌السلام نگاشته و پدید آمده است؛ اما مطالعات و پژوهش‌های علمی تازه به شناخت امتیازات دیگر آن بزرگواران منجر می‌گردد؛ از آنچه یاد گردید روشن شد: جایگاه شناخت موضوع «اهل بیت نبوت علیهم‌السلام» در سایه سار کلمات و عبارات قرآن کریم و احادیث می‌تواند نقش سزاوارانه‌ای در حوزه مطالعات و تحقیقات اسلامی داشته باشد و اگر قلمرو و دایره مطالعه و تحقیق در این باره بر پایه محورها و سرفصل‌های پیشگفته و زیر شاخه‌های آن تحقق یابد، تصوّر می‌رود دریافت‌ها، برداشت‌ها، پیام‌ها و نکته‌های جدیدی از نقش شخصیتی و حقوقی برگزیدگان اهل بیت علیهم‌السلام به دست آید.

- روش مطالعاتی و باقی‌مانده‌های جایگاه اهل بیت علیهم‌السلام

مطالعات، تحقیقات و پژوهش‌های شناخت موضوعات و مسائل از سرچشمه دین بر سه رکن استوار است: «عقل»، «نقل» و «ترکیب عقل و نقل». ناگفته پیداست که مقصود از نقل، برداشت و دریافت‌هایی است که از کتاب وحی و سنت پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وآلهم‌وسلم و ائمه معصومین علیهم‌السلام - بر اساس اندیشه شیعه / امامیه - به دست می‌آید. عقل نیز - که ما را در شناخت دین مدد می‌رساند - دو گونه است:

۱. عقل نظری و آن عبارت است از آنچه را که انسان از طریق و ضروری است تا از خود، جهان، آفریدگاران، صفاتش و سرانجام کارش بداند و به کمک معرفت بشرو دانایی و آگاهی وی در این باره بر پایه براهین ضروری و روشن عقلی استوار می‌گردد و در میزان آن اثبات یا نفی می‌شود و پیداست آنچه را عقل در اینجا کشف می‌کند، در فطرت انسان نهادینه است.

۲. در ترازوی دیگر عقل، عقل عملی است و آن عبارت است از آنچه را که انسان دانسته و شناخته، شایسته و بایسته است تا پای بند باشد و عمل کند. به عبارت دیگر عقل در اینجا به «بایدها» و «نبایدها» توجه دارد به بیان دیگر عقل عملی

عبارت از باید و نباید است، نه هست و نیست؛ اما همه بایدهای عقل عملی در حوزه اخلاق نمی‌گنجد، مثلاً عقل عملی در حوزه زیباشناسی هم اصل رأی و بایدست اما باید آنجا معطوف به اخلاق نیست.

با این وصف، مطالعه و تحقیق درباره یک موضوع دینی مانند «اهل بیت (علیهم السلام)» به معنای توصیف معانی و مفاهیم کلی، تبیین و تفسیر جزئیات آن و چیدمان منطقی میان آن دسته مفاهیم کلی و جزئی و در نهایت بررسی و تحلیل آن بر پایه «عقل»، «نقل» یا ترکیب آن دو می‌باشد. این نوع روش مطالعه و تحقیق را به تعبیر برخی دانشوران معاصر «درون دینی» می‌نامند.^۱

روشن است در علوم اسلامی روش مطالعه و تحقیق یکسان نیست؛ بلکه به لحاظ ابزارها، مبانی و روش‌ها متعدد و متنوع است و این تعدد و تنوع در دانش تفسیر قرآن کریم بیشتر نمایان می‌شود؛ زیرا مفسران با اصول، قواعد و روش‌های مختلفی در صدد پرده‌برداری از معانی، آثارها و رازگشایی از نظام معنایی گزاره‌های کلام وحی برآمده‌اند، از این رو در سال‌های اخیر پژوهشگران علوم قرآنی کوشیده‌اند تا اصول، قواعد، روش‌ها و مبانی دیدگاه‌های مختلف را در تفسیر آیات کریمه شناخته و مورد توجه قرار دهند.^۲

از دیگر سو: شعاع دایره مطالعه و تحقیق در موضوعات دینی از جمله آنچه بر پایه تفسیر آیات کریمه استوار گشته است یک نواخت و تک‌آهنگ نیست و آنها چند دسته‌اند:

۱. پاره‌ای از موضوعات دینی به گونه‌ای هستند که در استدلال و اثبات آنها نمی‌توان تنها به متن کتاب و سنت بسنده کرد؛ زیرا گاه با چنگ زدن به آن دو - کتاب و سنت - دور باطل منطقی پیش می‌آید. برای نمونه برای بررسی موضوع «عصمت پیامبران» در دریافت، نگهداری و رساندن وحی بسنده کردن به آیات

۱. قراملکی روش‌شناسی مطالعات دینی، ص ۲۰۱.

۲. خالد عبد الرحمن العک، اصول التفسیر و قواعد؛ محمود رجبی و سایر محققان، روش‌شناسی تفسیر قرآن؛ فهد رومی، اتجاهات التفسیر فی القرن الرابع عشر؛ عباسعلی عمید زنجانی، مبانی و روش‌های تفسیر قرآن؛ محمد حسین ذهبی، التفسیر والمفسرون.

کریمه و روایات تفسیرگر آنها کافی نیست چون از یک سو اثبات صحت و درستی دریافتن و رساندن وحی مبتنی بر اثبات مصونیت پیامبران از هر گونه خطا و اشتباه و سهو و نسیان است و از دیگر سو: اگر عصمت آن بزرگواران تنها از طریق وحی قابل اثبات باشد نتیجه اش اثبات یکی متوقف بر دیگری خواهد بود و این همان دور باطل است پس ضرورت دارد برای بررسی موضوع «عصمت پیامبران» علاوه بر دلایل نقلی - آیات و روایات - به دلایل عقلی نیز توجه کرد و آنها را در دستور کار مطالعه و تحقیق درباره موضوع یاد شده قرار داد از مطلب پیشگفته روشن می شود که پاره ای از موضوعات دینی تنها با اعتماد به فهم و کشف از کتاب و سنت به دست نمی آید و پژوهشگر از این روش به نتیجه مطلوب نمی رسد پس لازم و ضروری است تا از روش های بیرونی از قلمرو و دامنه کتاب و سنت استفاده نماید و پاسخ سؤالات و شبهات در اطراف موضوع یا مسئله دینی را پیدا کند.

۲. گاه موضوعات مسئله دینی به گونه ای است که در استدلال و اثبات آنها راهی جز چنگ زدن به کتاب و سنت وجود ندارد و در حقیقت در روش استدلال و اثبات این دسته موضوعات و مسائل دینی برای آیت شریفه و روایات نمی توان پیدا کرد. نمونه این گروه در حوزه مطالعات و تحقیقات دینی فراوان است از جمله مسائل در اطراف موضوع «معاد» چون اوصاف بهشت، جهنم، شیوه ارزیابی و ارزشیابی اعمال بندگان، مراد از ثواب و عقاب اعمال و... و نیز مسائل موضوع امامت مانند فلسفه انحصاری شمار حضرات ائمه معصومین (علیهم السلام) و اسامی نورانی آن بزرگواران، انحصار امامت و تداوم آن در نسل امام حسین (علیه السلام) و... این گونه است.

۳. گاه دامنه یک موضوع و مسئله دینی با چند روش مطالعاتی و تحقیقاتی مختلف در رقابت اند؛ برای نمونه بررسی موضوع عصمت حضرات ائمه معصومین (علیهم السلام) را می توان با چند روش مورد توجه و مطالعه و تحقیق قرار داد؛ زیرا موضوع یاد شده می تواند از زاویه مبانی تحلیل گرایانه کلامی نگاه پژوهشگر را به سوی خود بکشد و از دیگر زاویه یک نگرش فلسفی یا روان شناختی یا تاریخی بدان افکند و این گونه های متفاوت در بررسی یک مسئله و موضوع از چند زاویه در تبیین

و تحلیل مسئله کمک فراوان می‌کند. نتیجه آنچه آمد آن است که مطالعه و تحقیق درباره یک موضوع یا مسئله دینی دامنه‌اش به یک حدّ و اندازه نیست بلکه وابسته به جنس آن دارد و بر آن اساس، شعاع دایره پژوهشی قبض و بسط پیدا می‌کند. اینک با عطف توجّه و دقّت نظر در مطلب یاد شده گفته می‌شود: نگارنده همواره کوشیده است تا در نوشته‌هایش به نام «قرآن و امامت اهل بیت (علیهم‌السلام)» و «قرآن و عصمت اهل بیت (علیهم‌السلام)» قلمرو کار مطالعاتی و تحقیقاتی‌اش را بر پایه «نقل» - کتاب و سنّت - قرار دهد هر چند در مواردی از زنجیره موضوع به سراغ «عقل» رفته و از آن در جهت استدلال و اثبات دیدگاه اندیشمندان کمک گرفته است و از دیگر سو: این قلم تلاش داشته و در صدد بوده است تا از روش مطالعه و تحقیق «تطبیقی» بهره جوید و این روش عبارت است از: «شناخت دو یا چند دیدگاه مختلف درباره یک موضوع یا مسئله با استفاده از مقایسه میان آنها»^۱.

پوشیده‌نماند این شیوه چند مرحله را برای رسیدن به نتیجه مطالعه و تحقیق پی‌گیری می‌کند:

اولاً: شناخت و تهیّه گزارش توصیفی قطعه‌های اختلاف و اتّفاق نظریه اندیشمندان را مد نظر قرار می‌دهد.

ثانیاً: تبیین جهت‌های ابهام و ایهام موارد وفاق و اختلاف میان دانشوران را تبیین می‌نماید.

ثالثاً: تجزیه و تحلیل کانون‌های اختلاف غیرقابل جمع دیدگاه‌ها، ترانزی «نقل» و «عقل» و داوری درستی و نادرستی نظریه‌ها را به دریافت و برداشت خوانندگان واگذار می‌کند.

با این وصف، راقم این سطور و خطوط تصوّر دارند و بر آن پافشاری می‌ورزند که در جهان امروز بر کسی پوشیده نیست گسترش ابزارهای تکنیکی و الکترونیکی و در پی آن سرعت ارتباطات و از میان رفتن فاصله ملّت‌ها و کشورها و نزدیکی روزافزون فرهنگ‌ها و از جمله مقوله دین و ارتباط میان مذاهب مختلف اسلامی

۱. قراملکی، روش‌شناسی مطالعات دینی، ص ۲۵۱.

و ادیان آسمانی به ضرورت جدی فریاد می‌زند و خرد جمعی بر آن سفارش می‌کند تا نخبگان، فرهیختگان و دانشوران مسلمان - شیعه و اهل سنت - به دور از غرض‌ورزی، پیش‌داوری و جانبداری ناعادلانه کوشش کنند تا با روش مطالعات و تحقیقات تطبیقی به شناخت صحیح و عمیق از دیدگاه‌ها و مبانی یکدیگر درباره موضوعات و مسائل دینی بپردازند و از رهگذر و نتیجه این روش به نزدیکی افکار و همبستگی و یک‌پارچگی جامعه بزرگ اسلامی کمک نمایند.

امید است این آرمان و آرزوی دیرینه اندیشمندان جهان اسلام به زودی جامه عمل به تن کند و عصر دوباره شکوفایی تمدن و فرهنگ والای اسلامی با هدایت‌گری و رهبری آخرین حجت الهی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به جامعه بشری جان تازه دمد. به خواست و اراده خدای - دانا و توانا - آمین.

گزارش کوتاه از دست‌نویس‌ها

نویسنده در نوشته پیش‌رو سعی خوانندگان ارجمند و اندیشمند کوشیده است تا از یک زاویه؛ با روش تحلیلی-تطبیقی بر بیاد و بنیان آموزه‌های آیات قرآن کریم و روایات تفسیرگران و از زاویه‌ای دیگر با یادکرد دیدگاه عموم مفسران و گاه دیگر متفکران مسلمان - شیعه و اهل سنت - زوایای موضوع نوشتار حاضر را بازشناسی و مورد توجه جویندگان معارف دینی / اسلامی قرار دهد، از این رو گفتار اول نوشتار به یک دسته از مباحث و مطالب کلی و اساسی در حوزه معنایی واژه‌ها از زاویه اندیشه لغت‌دانان پرداخته است و در پاره‌ای از موارد به بررسی و واکاوی کلیدواژه‌های اصطلاحی^۱ پرداخته است و ناگفته روشن و هویداست که شناسایی و ارزیابی معنایی و گاه مصداقی به روش تحلیلی-تطبیقی از این دو گروه واژه‌ها به دلیل تناسب با جنس عنوان موضوع نوشته - یعنی - «قرآن؛ منزلت و محبت

۱. کلیدواژه (key Word) کلمه مهمی از یک عنوان یا از یک متن است که به عنوان اولین کلمه یک شناسه در نمایه‌سازی یا فهرست به کار برده می‌شود اما در عرف اطلاع‌رسانی کلیدواژه به اصطلاحاتی گفته می‌شود که از مدارک، عناوین کتاب، مقاله، چکیده و دیگر متون اطلاعاتی استخراج می‌گردند و پایه نمایه‌سازی قرار می‌گیرند. نگ: مجله آینه پژوهش، مقاله «نمایی از اصطلاح‌نامه اصول فقه»، سعید نخعی گلیپایگانی، ص ۶۵، شماره ۶۴، ۷۹ ش.

پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) بوده است، هر چند وزنه اصلی نوشته بر موضوع «قرآن و محبت اهل بیت (علیهم السلام)» سنگینی داشته و دارد بدین لحاظ شاید بررسی معنایی کلیدواژه‌هایی مانند: «حق و حکم» و تفاوت آن دو و نیز: جریان‌شناسی «اشاعره»، «معتزله»، «سلفیه» و... چندان نزدیک به موضوع اصلی نوشته خود را نشان ندهد لکن تصوّر نویسنده آن است که ورود در گفت‌وگو از موارد یاد شده می‌تواند ذهن خواننده گرامی را درباره مباحث و مطالب دو گفتار آینده - دوم و سوم - روشن سازد و او را با فضای عمده و برجسته این نوشتار درگیر کند و از این رهگذر بتواند بی‌ابهام به همه مجملات منظومه متن پیش رو نظر افکند.

اما گفتار دوم، در صدد نشان دادن جایگاه برترین، برگزیده‌ترین و آخرین بنده و فرستاده الهی حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله) است. ره‌آورد این گفتار یاد کرد بخشی از آیات دفترنامه وحی و هدایتی است که بیانگر مقام و منزلت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) از دو زاویه شخصیت حقیقی و حقوقی است. این دسته آیات و روایات حکایت و دلالت بر امتیازات ویژه حضرت دارد که دار بودن نشان و بیان از برتری آن جناب بر دیگر پیامبران و فرستادگان خدای متعال می‌کند. بدین سان در این گفتار قلم به سمت و سوی نظریه دانشمندان مسلمان و مبانی نظری آنان در این باره رفته است و گزارش کوتاهی را در این باره یادآور شده است گرچه، «دایره طولانی نشدن زنجیره بحث و گفت و گو تلاش گردید مباحث و مطالب این بخش از نوشته به طور فشرده جمع‌آوری و بیان شود و صد البته روشن است که یاد کرد جایگاه شخصیت حقیقی و حقوقی رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نه در یک که در صدها دفتر نمی‌گنجد، پس آنچه آمده «نمی» از «یمی» است. باشد که خوانندگان جوینده هم‌چون نویسنده به قدر و قد فهم ناچیز خویش توفیق رفیق راهشان گردد تا اندک معرفتی به مقام والای پیامبر رحمت، محبت، رأفت و برکت (صلی الله علیه و آله) دست پیدا کنند. چنین گوارا باد. آمین.

و آخرین گفتار که مقصد و مقصود و هرم اصلی نوشته پیش روست و عمده‌ترین بخش آن به یادکرد آیات و روایاتی اختصاص یافته است که حکایت و دلالت به لزوم و وجوب محبت و موَدّت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم السلام) دارد از این رو دیدگاه

مفسران در پرده برداری و رازگشایی از معانی واژه‌ها و مفاد گزاره‌های کلام وحی بازشناسی و مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است و نویسندگان تلاش نموده است تا از پیش داوری‌های ذهنی و فکری و جانب‌داری‌های غرض ورزانه و نامنصفانه پرهیز نماید و داوری درباره دلایل و نظریه‌ها و مبانی اندیشه‌ها به خوانندگان ارجمند و جویندگان و پژوهشگران خردمند واگذار شود بدین سان نوشته حاضر از یک پیش درآمد و سه گفتار کلان و با زیرمجموعه‌های خرد و ریز آنها سامان و سازمان یافته است.

راقم این سالار و خطوط امیدوار است که به خواست و فضل بی پایان خدای متعال و به سعادت محمد و آل محمد (علیهم السلام) - به ویژه امام بزرگوار حضرت علی بن الحسین و فرزند نراری اش حضرت باقر (علیه السلام) - این اثر بتواند راه مطالعه و تحقیق بیشتر و بهتر درباره منازات و محبت پیامبر و خاندان پاکش (علیهم السلام) را نمایان تر سازد. آمین یا رب العالمین

«پاسر در آغاز و انجام خداوند رلاست»
علیرضا عطیعی فر

